

KATARZYNA GRYNCEWICZ

 <https://orcid.org/0000-0003-1033-252X>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

PAULINA PAWLIK

 <https://orcid.org/0000-0001-5724-7547>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Ojczyzna Marka Grechuty jako asumpt do rozmowy o wybranych polskich kulturemach i wartościach narodowych na lekcjach języka polskiego

A Song “*Ojczyzna*” by Marek Grechuta as an Impulse to Talk about Selected Culturemes and National Values in Polish Language Lessons

Abstract: The article draws attention to the need of developing the cultural competence of pupils who have experienced migration as a factor affecting their everyday functioning in the space of a Polish school. The considerations are conducted around the culturemes which Katarzyna Gryniewicz, Paulina Pawlik identify in Marek Grechuta’s song “*Ojczyzna*” [Homeland]. This theoretical approach is complemented by a lesson proposal in which analysis of sung poetry and selected well-known Polish literature becomes a starting point for a discussion on the different ways in which students in a multicultural class conceptualize the concept of homeland. A lesson like this, based on methods of inclusive education, is aimed at shaping a tolerant and empathetic attitude towards representatives of other countries.

Keywords: cultureme, student/pupil with migration experience, inclusive education, Polish language, Polish literature, Marek Grechuta

Abstrakt: W artykule wskazuje się na potrzebę rozwoju kompetencji kulturowej uczniów z doświadczeniem migracyjnym, wpływającej na ich codzienne funkcjonowanie w przestrzeni polskiej szkoły. Rozważania prowadzone są wokół kulturemów wyróżnionych przez autorki w piosence *Ojczyzna* Marka Grechuty. Ujęcie teoretyczne uzupełnia propozycja lekcji, w której analiza poezji śpiewanej i wybranych fragmentów znanych polskich dzieł stają się początkiem dyskusji na temat odmiennego sposobu konceptualizacji kulturemu *ojczyzna* przez uczniów w klasie wielokulturowej. Lekcja, prowadzona z wykorzystaniem metod edukacji włączającej, ma na celu kształtowanie tolerancyjnej i empatycznej postawy uczniów wobec reprezentantów innych krajów.

Słowa kluczowe: kulturem, uczeń z doświadczeniem migracyjnym, edukacja włączająca, język polski, literatura polska, Marek Grechuta

Akceptujemy Innego, choć jest różny, i że właśnie różność, inność jest bogactwem i wartością, jest dobrem (Kapuściński, 2006: 28).

1.

Człowiek jest istotą społeczną, rozumianą jako arystotelesowskie *animal sociale*, której postawa kształtuje się przez więzi z grupą oraz interakcje międzyludzkie. Istotny wpływ na rozwój jednostki ma umiejscowienie jej w konkretnej społeczności; oddziałuje ona na profilowanie postaw, nawyków i obyczajów kulturowych człowieka. Cała kultura, którą niejednokrotnie próbowano zdefiniować, opiera się na zależnościach¹. Uświadamianie uczniom w polskiej szkole różnorodności wzorców kulturowych jest szczególnie ważne w obliczu zwiększonego napływu do naszego kraju osób z doświadczeniem migracji². W polskim systemie edukacji imigrant (lub reemigrant) może być zagrożony wykluczeniem z powodu między innymi różnic kulturowych, które uwidaczniają się w sposobie postrzegania Innego podczas sytuacji lekcyjnych. Braki w zakresie kompetencji kulturowej ucznia z doświadczeniem migracyjnym mogą objawiać się w trakcie omawiania na lekcjach języka polskiego tekstów kultury. Problem pogłębia się, gdy rozumienie przez ucznia polszczyzny będącej językiem edukacji szkolnej (zob. Szymańska, Pamuła-Behrens, 2021) jest niewystarczające. Bywa, że skutkuje to wspomnianą alienacją ucznia czy jego odrzuceniem przez środowisko rówieśnicze (por. Lipińska, 2006). W dzisiejszej rzeczywistości szkolnej konieczne jest wprowadzanie edukacji włączającej, której cel stanowi stopniowe wyrównywanie szans ucznia cudzoziemskiego oraz zapewnianie

¹ Nie istnieje jedna, konkretna definicja, która usatysfakcjonowałaby badaczy. Już w latach pięćdziesiątych XX wieku amerykańscy antropolodzy próbowali zebrać i uporządkować różne rozumienia terminu „kultura” (Kroeber, Kluckhohn, 1952). Jedno z wyjaśnień terminu sformułował Edward Tylor: „kultura, czyli cywilizacja w najszerszym znaczeniu etnograficznym, jest to pojęcie, obejmujące wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawo, obyczaje i inne zdolności i przyzwyczajenia, zdobyte przez człowieka, jako członka społeczeństwa” (Tylor, 1896: 15). Właśnie to wyjaśnienie wydaje się nam najbardziej adekwatne w toku naszych rozważań.

² Pojęcie to opisuje trzy grupy uczniów: 1) mieszkających w Polsce, ale mających obce lub mieszane pochodzenie (dzieci cudzoziemskie/imigranckie); 2) mających polskie pochodzenie, ale urodzonych i wychowywanych za granicą (przyszli uczniowie reemigranci); 3) mających polskie pochodzenie, ale wcześniej realizujących obowiązek szkolny za granicą (dzieci/uczniowie reemigranci) (Miodunka i in., red., 2018: 332). W artykule skupimy się na trudnościach towarzyszących edukacji polonistycznej pierwszej z wymienionych grup.

obydwu stronom (uczniowi polskiemu oraz uczniowi z doświadczeniem migracyjnym) wzajemnego poznania swoich kultur. Edukacja włączająca pozwala także na włączenie migranta (Innego) do zespołu klasowego na równych prawach z jego polskimi rówieśnikami, rozwija wrażliwość emocjonalną oraz otwartość na odmienność i różnorodność. Model edukacji włączającej w ujęciu Anny Firkowskiej-Mankiewicz (2012) zawiera zasady, do których powinien być dostosowany system edukacyjny, aby nie uniemożliwiał ciągłego rozwoju ucznia z doświadczeniem migracyjnym, zasadnie nazywanego również uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi³. W tak profilowanej strategii uczenia wskazuje się na istotę nauki wspólnotowej, pozwalającej na współpracę rówieśniczą oraz holistyczne podejście do każdego uczestnika zajęć (Rabiej, 2017: 22).

Zróznicowanie kultur szczególnie wyraźnie uwidacznia się w momencie ich konfrontacji. Naszym celem jest zwrócenie uwagi na konieczność uwrażliwiania polskich uczniów na wielokulturowość oraz różnice między obcymi kulturami a ukształtowanym przez polskie społeczeństwo językowym obrazem świata. Swoistych trudności przysparza uczniom przyswojenie sobie kulturomów, opisywanych między innymi przez Annę Wierzbicką, która wskazuje na problem **kulturowej niepowtarzalności każdego języka** (Wierzbicka, 2007: 11)⁴. Hanna Burkhardt porównuje kulturomy „do białych plam sygnalizujących nie tylko specyficzne bariery językowe, ale także bariery kulturowe” (Burkhardt, 2008: 197). Wspomniane przez badaczkę „białe plamy” powinny zostać w językowym obrazie świata ucznia uzupełnione konkretną wiedzą na temat wartości kulturowych. Pojęcie „kulturom” definiuje się jako „ważne dla samoidentyfikacji jakiejś społeczności słowa kluczowe, charakteryzujące zarówno jej stosunek do tradycji, dziedziczonych wartości, jak i radzenie sobie z czasem teraźniejszym, aktualne przeżywanie świata” (Burkhardt, Łaziński, Nagórko, 2004: 19). Kulturomy stanowią znaczną część leksyki używanej przez rodzimych użytkowników języka polskiego w ich codziennej komunikacji.

³ Młodego cudzoziemca ze względu na jego specyficzne trudności w uczeniu się, komunikacji i przyswajaniu wiedzy można zaliczyć do grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Często uczeń zna język (posiada tak zwaną subkompetencję CALP, tłumaczoną jako kognitywna akademicka biegłość językowa – Seretny, 2021: 117) w stopniu niewystarczającym, nie jest więc w stanie poradzić sobie z wyznaczanymi przez nauczycieli obowiązkami. Dodatkową trudność mogą uczniowi sprawiać także kontakty społeczne, ponieważ może on nie być zaznajomiony z kulturą oraz obyczajami naszego kraju. Wszystkie trudności wymagają wprowadzenia przez nauczyciela konkretnej pomocy pedagogicznej, aby uczeń imigrancki mógł kontynuować naukę bez ograniczeń wynikających z początkowego swojego niedostosowania do realiów panujących w szkole (Chrzanowska, Jachimczak, 2018).

⁴ Kulturomy opisywali również między innymi: Els Oksaar (1988), Alicja Nagórko (1994), Maciej Rak (2015) czy Grażyna Zarzycka (2019). W lingwistyce kulturowej wyróżnia się też takie terminy, jak: „słowa kluczowe” (Wierzbicka, 2007), „symbole kolektywne” (Fleischer, 1998), „słowa sztandarowe” (Pisarek, 2002).

Konieczność zapoznania się z nowymi realiami kulturowymi oraz nabywanie coraz większej świadomości językowej mogą być dla ucznia z doświadczeniem migracyjnym trudne, wymagają nie tylko przyswojenia wiedzy i poszerzenia różnych kompetencji, lecz także identyfikacji z nową – polską – kulturą oraz zrozumienia kulturomów, których w procesie kształcenia nie można pominąć. Rodzimy użytkownik języka znajduje się w miejscu zdecydowanie bardziej uprzywilejowanym, ponieważ pewną część kultury „przyjmuje” dzięki przebywaniu w swoim środowisku kulturowym.

Kulturomy w ujęciu etnolingwistycznym składają się na autostereotyp, choć nie są z nim tożsame. Do ich zasobu można zaliczyć symbole narodowe (np. *gościnność, ojczyzna, szlachta, ziemiaństwo*), narodową topografię (np. *Polska, Częstochowa, Katyń, Kresy, Sybir, Wawel, Westerplatte, Wisła*), endoetnonimy (*Polak, Polka*), nazwy wartości (np. *Bóg, Jezus, Matka Boża, honor, pracowitość, wolność*), idei (np. *bohaterstwo, patriotyzm*) i wykładników tożsamości kulturowej (np. *bigos, chleb, kotlet schabowy, wódka*), a także określenia negatywne (np. *cham, cwaniak, kołtun, pijak, warchoł*) (Rak, 2015: 313).

2.

Ojczyzna w ujęciu Macieja Raka znalazła się w obrębie autostereotypowych kulturomów przynależnych do symboli narodowych. Współczesny rzeczownik pochodzi od prasłowiańskiego **otbčina*, oznaczającego dziedzictwo po ojcu, ojcowiznę (por. *ojczyzna* [hasło])⁵. Zdaniem Jerzego Bartmińskiego punktem wyjścia polskiego pojmowania ojczyzny była łacińska *patria*⁶. Autor zwraca uwagę, że „dojrzałe koncepcje patriotyzmu obywatelskiego ukształtował wiek XVI” (Bartmiński, 1993: 23), natomiast przywiązanie emocjonalne konotowane przez samo pojęcie *ojczyzna* obecne było w zachowaniach Polaków w czasie rozbiorów, kiedy to *ojczyzna* stała się swego rodzaju tworem duchowym, który nie musiał mieć swojego fizycznego przedstawienia, by funkcjonować w pamięci społeczeństwa. Takie poj-

⁵ Już w średniowieczu zaczęto określać granice państwa, wtedy też do polskiego słownika weszło na stałe pojęcie *ojczyzna*, choć nieustannie zmieniało później swoje konotacje semantyczne.

⁶ Badacz odwołuje się do fragmentu *Dworzanina polskiego* Łukasza Górnickiego, w którym renesansowy humanista pisze: „Patria jest łacińskie słowo. Moim zdaniem lepiej czyni, kto mówiąc o Polsce rzeczy patria moja niżli ojczyzna moja, bo ojczyzna częściej się rozumie to, co gruntu komu ociec jego zostawił” (Ł. Górnicki, *Dworzanin polski* – cyt. za: Bartmiński, 1993: 23).

mowanie *ojczyzny* znalazło szczególne odzwierciedlenie w literaturze romantycznej. Anna Wierzbicka porównuje odpowiedniki tego kluczowego słowa w językach niemieckim (*Vaterland*), polskim (*ojczyzna*) i rosyjskim (*rodina*) i dostrzega, jak odmienne historia, kultura i tradycja Niemiec, Polski i Rosji oddziałują na rozumienie wspomnianych kulturomów (Wierzbicka, 2007: 295–355). Podkreśla, że trudna historia Polski w istotny sposób wpłynęła na ukształtowanie dzisiejszej tożsamości kulturowej Polaków. Dzieje narodu związane były z sygnalizowaną już walką o niepodległość kraju po 1795 roku. Zdaniem badaczki brak Polski na mapie politycznej świata i wydarzenia z tym związane „pozostawiły trwałe ślady w samym znaczeniu tego słowa klucza” (Wierzbicka, 2007: 330).

Równie ważny w kształtowaniu się polskiego wyobrażenia *ojczyzny* był wybuch drugiej wojny światowej, a następnie znalezienie się kraju pod okupacją hitlerowską. Po roku 1945 Polacy pozostali pod wpływem komunistycznego ustroju politycznego, a jednym ze znaków tego czasu stały się „msze za ojczyznę” odprawiane przez księdza Jerzego Popiełuszkę, narażającego się ówczesnym władzom. Trudność ze zrozumieniem polskiego kulturomu *ojczyzna* przez ucznia z doświadczeniem migracyjnym może stanowić jego niewystarczająca wiedza historyczna, ponieważ:

w wypadku „ojczyzny” wyjątkowość naszego związku z krajem, gdzie się urodziliśmy, polega na czym innym – przede wszystkim na poczuciu wyjątkowości dziejów tego kraju i na solidarności z ludźmi, którzy się w tym kraju urodzili, uwikłani w tę samą historię (dzięki czemu mają te same wspomnienia co my, te same uczucia i zobowiązania) (Wierzbicka, 2007: 332).

Takie ujęcie kulturomu potwierdzają liczne teksty literackie (por. Bartmiński, 1993: 33).

W edukacji polonistycznej należy uwrażliwić cudzoziemców na to, że słowo *ojczyzna*, pozornie poddające się tłumaczeniom, nierozzerwalnie związane jest z kontekstem historyczno-kulturowym indywidualnie ukształtowanym przez każdy naród.

3.

Piosenka Marka Grechuty *Ojczyzna* (tekst utworu *Ojczyzna* – zob. Aneks, załącznik 3), wchodząca w skład albumu *Dziesięć ważnych słów* (Grechuta, 1994), stała się dla nas asumptem do rozważań o ojczyźnie i opracowania propozycji lekcji języka polskiego dla wyższych klas szkoły podstawowej, a także skłoniła nas do refleksji

na temat typowego dla danej kultury sposobu rozumienia omawianego kulturowo oraz potrzeby kształtowania **interkulturowego rozmówcy**⁷. Posłużenie się utworem słowno-muzycznym jest jedną z metod ludycznych, dzięki której funkcjonalne staje się użycie tekstu kultury stwarzającego – jak sądzimy – interesującą sytuację motywacyjną do rozmowy zarówno z polskimi, jak i z zagranicznymi młodymi odbiorcami, uczniami klasy VIII szkoły podstawowej⁸. Tytuł utworu i jego treść wskazują na to, że omawiane pojęcie rozumiane jest zgodnie z utrwalonym w polskim społeczeństwie modelem postrzegania kraju ojczystego. „Czym jest Ojczyzna?” – pyta podmiot liryczny, który odwołuje się w kolejnych strofach do wyjątkowości historii, mowy, wielopokoleniowej tradycji i niepowtarzalnych miejsc. Te elementy składające się na rozumienie pojęcia *ojczyzna* w naszym kraju odróżniają go od innych. W omawianym tekście kultury wyróżniłyśmy trzy kulturemy (*ojczyzna*, *Kraków*, *Wawel*) oraz sześć wyrażen składających się na kulturem *ojczyzna* (*wiersze Mickiewicza*, *powieści Sienkiewicza*, *bajki Krasickiego*, *poematy Słowackiego*, *mowa Skargi*, *wzrok Stańczyka*).

Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu jedynie zasygnalizujemy wybrane elementy wymienionych kulturemów oraz ich komponentów, które należy wskazać podczas rozmowy prowadzonej z polskimi i cudzoziemskimi uczniami kończącymi szkołę podstawową.

Kraków oraz kojarzony z nim *Wawel* zgodnie ze wskazaniem Raka zaliczamy do kulturemów związanych z narodową topografią. Niektóre miejsca stały się kluczowymi punktami na mapie Polski, łączącymi współczesność z historią. To właśnie w tym mieście rozgrywa się historia nadwornego błazna, którego Polacy znają z obrazu Jana Matejki. Stańczyka postrzegamy jako postać troszczącą się o losy kraju (por. wyróżniony przez nas komponent kulturemu *ojczyzna – wzrok Stańczyka*). Znana jest anegdota, zawarta w fabularyzowanej biografii błazna, napisanej przez Józefa Ignacego Kraszewskiego, utrwalająca wizerunek Stańczyka w języku i mentalności społeczeństwa:

Często bardzo po ulicach Krakowa widziano go w dziwnym stroju szachowanym, z czapką uszatą i pałką w ręku. Chłopcy uliczni biegli za nim krzycząc,

⁷ Pojęcie „interkulturowy rozmówca” opisywała w swoich pracach między innymi Grażyna Zarzycka (2008).

⁸ Temat zasadności wykorzystania piosenki, szczególnie w kontekście glottodydaktycznym, podejmowało wielu badaczy. Wskazywali oni między innymi na takie korzyści pracy z piosenką, jak rozwój kompetencji kulturowych, sprawności słuchania ze zrozumieniem, rozbudzanie motywacji do poszerzania zasobu leksykalnego i wiedzy o kraju, którego język jest poznawany, wykorzystanie materiału autentycznego (por. np. Chrostowska, 2015; Maciołek, Kalisz, 2018; Błażejewska, 2020; Wegner, 2021; Piechocki, 2022).

skubali go i wyśmiewali. Raz nawet całkiem go z oponczy obdarli. Za powrotem do zamku, król śmiał się z niego, że się dał obedrzeć ulicznikom. – Ciebie, krolu, – odpowiedział – gorzej drą; wydarto ci Smoleńsk, a milczysz (Kraszewski, 1890: 181).

W *Księdze przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowiowych polskich* znajduje się 46 wyrażen i paremii związanych z Krakowem, między innymi: *krakowskie gadanie; Nie od razu Kraków zbudowano; Gdyby nie było Rzymu, tedyby Kraków był Rzymem; Kradnij, rozbijaj, ale Kraków mijaj; Krakowskim targiem na połowicy przestanie* (Adalberg, oprac., 1889–1894: 237–239). To ostatnie obecnie często jest używane w skróconej formie – *krakowskim targiem*, w znaczeniu: ‘w taki sposób, że każda z negocjujących stron odstępuje od części swoich żądań, aby osiągnąć porozumienie, kompromisowo’ (*krakowskim targiem* [hasło]). W przysłowiaach zebranych przez Samuela Adalberga Kraków jawi się jako miasto szanowane, porównywane nawet do Rzymu. Grechuta spośród wielu miast przywołuje właśnie to, ponadto podkreśla, że znajduje się w nim Wawel. Taki obraz stolicy województwa małopolskiego kreują również podręczniki do nauki języka polskiego jako obcego. W przeanalizowanym przez Sebastiana Taboła materiale pochodzącym z 28 podręczników nazwa Kraków (wraz z Warszawą), jak zauważa badacz, jest najczęściej przywoływana spośród nazw polskich miejscowości. Cudzoziemcowi wizerunek tego miasta kojarzy się między innymi z „turystami i wycieczkami, jest [tam – K.G., P.P.] wiele zabytków, muzeów, [to – K.G., P.P.] jedno z najstarszych miast Polski” (Taboń, 2011: 87). Taboń stwierdza też, że „Kraków utożsamiany jest z Wawelem” (Taboń, 2011: 87). Już samo porównanie stereotypowego obrazu Krakowa, jaki ma rodzimy użytkownik języka, i obrazu miasta wyłaniającego się z podręczników do nauki języka polskiego jako obcego może uzmysławiać, w jak trudnej sytuacji znajduje się uczeń z doświadczeniem migracyjnym w polskiej szkole, gdy jego znajomość polskiej historii i kultury nie jest na wystarczającym poziomie.

Wpływ sześciu wyróżnionych na podstawie piosenki Grechuty komponentów kulturemu *ojczyzna* na kształtowanie się tożsamości narodowej Polaków jest nie do przecenienia. Utwory Mickiewicza, Sienkiewicza, Krasickiego czy Słowackiego, należące do kanonu literatury polskiej, wciąż wpływają na język i mentalność społeczeństwa. Język ojczysty „[j]ako tworzywo narodowej literatury przechowuje i odzwierciedla całość historycznych doświadczeń wspólnoty, która się nim posługuje” (Róg, Róg, 2017: 364). Rolę literatury w modelowaniu obywatela dostrzec można w dziełach programowych tworzonych przez pisarzy poszczególnych epok i propagujących charakterystyczne dla nich hasła. „Kultura żyje ciągiłością. Jest siatką powiązań, systemem odniesień, aluzji” (K. Hejwowski, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu* – cyt. za: Szafraniec, 2014: 400). Antonina Kłoskowska

stwierdza: „[b]ez Kochanowskiego Mickiewicz musiałby być innym poetą, bez niego zaś – i jeszcze dawniejszej i późniejszej tradycji narodowej, ale i uniwersalnej – nie byłoby poezji »Skamandra« w jej kształcie” (Kłoskowska, 2005: 35). Piosenka Grechuty potwierdza, że w świadomości zbiorowej Polaków zarówno pojęcie *ojczyzna*, jak i przytoczone nazwiska są ciągle istotne dla kształtowania współczesnej kultury narodowej.

„Mówi się, że znać prawdziwie obcy język to znać jego zasób zleksykalizowanych fraz i posługiwać się nimi bez przeszkód, na wrywki” (Cudak, Hajduk-Gawron, Madeja, 2022: 11). Konotacje semantyczne, jakie niosą wyróżnione przez nas komponenty kulturowe *ojczyzna*, obrazują, jak literatura oddziałuje na język społeczności, a także jak staje się inspiracją do podejmowania twórczych wyzwań przez następne pokolenia. Można to pokazać choćby na przykładzie wybranych cytatów z dzieł wskazanych mistrzów, tworzących w epokach renesansu, oświecenia, romantyzmu i pozytywizmu⁹. W toku kształcenia polonistycznego uczniów z doświadczeniem migracyjnym należy pamiętać, że każdy kraj ma własnych wieszczów narodowych, na przykład w Niemczech w epoce romantyzmu najbardziej cenieni byli Johann Wolfgang von Goethe, Heinrich Heine czy Friedrich Schiller, a w Ukrainie między innymi Taras Szewczenko.

⁹ Oto kilka przykładów. *Wiersze Mickiewicza* – tu symbolicznie zilustrowane w formie odwołania do sztandarowego cytatu: „Litwo, Ojczyzno moja!” (Mickiewicz, 1986: 6). Jak pisał Jerzy Bralczyk: „Całego *Pana Tadeusza* warto znać na pamięć, niektórzy znają – a ten cytat trzeba absolutnie. Nie znam nikogo, kto go nie zna. Może nie wie do końca, o co w nim chodzi, ale znać musi” (Bralczyk, 2015: 220). Apostrofy stanowiącej wyraz tęsknoty Mickiewicza za krajem ojczystym nieustannie uczą się wszystkie pokolenia. Wers otwierający epopeję narodową funkcjonuje w języku i kulturze Polaków, czego współczesnym przykładem może być choćby tytuł fabularyzowanego miniseriału biograficznego o życiu wieszca, noszący właśnie tytuł *Litwo, Ojczyzno moja* (Litwo, Ojczyzno moja..., 1998). *Powieści Sienkiewicza* – tu na przykładzie cytatu: „Dla pokrzepienia serc” (Sienkiewicz, 2000: 331). W materiale zebranych w *Skrzydlatych słowach* – słowniku polskich i obcych cytatów – widnieje aż dziewięćdziesiąt haseł, będących pokłosiem słów zapisanych przez Henryka Sienkiewicza (Markiewicz, Romanowski, 2005: 376–378), co dowodzi niezwyklej popularności i powszechności w języku codziennym cytatów z tego noblisty. Wyrażenie kończące *Pana Wołodyjowskiego* jest kolejnym komponentem literackim funkcjonującym w języku i żywym w mentalności Polaków, budującym czy właściwie podtrzymującym tożsamość narodową mieszkańców kraju nad Wisłą. „Na tym kończy się ten szereg książek pisanych w ciągu kilku lat i w niemałym trudzie – dla pokrzepienia serc” (Sienkiewicz, 1974: akapit 5133) – tym zdaniem Sienkiewicz odkrył cel swojej twórczości: krzewienie nadziei na powrót Polski na mapę polityczną Europy. Trylogia miała nieść pocieszenie rodakom pisarza w trudnej dla narodu sytuacji i szerzyć ideę patriotyzmu. *Mowa Skargi* – początkowe rozumienie słowa *patria* (zob. s. 4 artykułu) zmieniło się dzięki twórczości między innymi Piotra Skargi. W jednym ze swoich kazań, zatytułowanym *O miłości ku ojczyźnie*, jezuita wskazał na rozumienie tego wyrazu bliskie współczesnemu. Utożsamił *ojczyznę* z okrętem, który jest ostoją dla narodu. W obliczu, jak twierdził, zagrożenia Polacy powinni zjednoczyć się i dbać o wspólne dobro kraju. Powiązał również rodzime ziemie z wizerunkiem matki obdarzającej swe dzieci wszelkimi dobrami (por. Bartmiński, 1993: 24). *Wzrok Stańczyka* – zob. Aneks, nawiązanie do tego kulturowego pojawia się bezpośrednio w kartach pracy ucznia.

4.

Rozważania na temat wskazanych w piosence Grechuty wybranych kulturomów, stanowiących nośnik wartości narodowych, stały się dla nas wstępem do omówienia zasadniczej części lekcji języka polskiego opartej na założeniach edukacji włączającej i interkulturowej.

Sposób postrzegania przez Polaków *ojczyzny* zmieniał się na przestrzeni epok. W pracy z zespołem wielokulturowym prowadzący powinien starać się uwrażliwić uczniów na wyjątkowość polskiego dziedzictwa, a także stosować metody aktywizujące, które uskutecznią proces nauczania. Zapoznanie z polską kulturą winno odbywać się w poszanowaniu kultury pierwszej cudzoziemskiego ucznia.

Celem części wstępnej lekcji jest zaznajomienie uczniów z tematem, który będzie realizowany podczas dwóch jednostek zajęciowych. Nauczyciel stwarza sytuację motywacyjną do dyskusji w wielokulturowym gronie na temat *ojczyzny*. Piosenka Marka Grechuty koresponduje z problematyką lekcji, a pytanie „czym jest ojczyzna?”, które wybrzmiewa w utworze, staje się impulsem do dalszych rozważań. Okoliczności pozwalają także na porównanie tradycyjnego (utrzymanego w duchu romantyzmu) i bardziej współczesnego (utrzymanego w duchu obywatelskim) spojrzenia na kraj swojego pochodzenia oraz uczniom z doświadczeniem migracyjnym dają możliwość przedstawienia ich własnej perspektywy. Dobrze jest przeprowadzić lekcję z podziałem na grupy mieszane. Umożliwi to integrację uczniów polskich i cudzoziemskich oraz pozwoli na konfrontację ich osobistych doświadczeń i poglądów.

Pierwszy kontakt z piosenką jest zarazem sprawdzeniem umiejętności uważnego słuchania i rozumienia tekstu – polscy i cudzoziemscy uczniowie znajdują polecenia w karcie pracy (Aneks, załącznik 1), która pod względem językowym została dostosowana do potrzeb edukacyjnych obu grup. Następnie nauczyciel odtwarza nagranie piosenki *Ojczyzna* Marka Grechuty. Zadaniem ósmoklasistów jest ułożenie fiszek w kolejności, w jakiej znajdujące się na nich frazy występują w tekście. To ćwiczenie pozwoli uczniom, szczególnie cudzoziemcom, na zapoznanie się z występującymi w tekście postaciami oraz miejscami istotnymi dla kultury polskiej. W trakcie ponownego odtwarzania piosenki słuchacze rekonstruują tekst, uzupełniając brakujące pola. Ułatwi to późniejszą analizę utworu. Po dwukrotnym odsłuchaniu nagrania jest czas na sprawdzenie wykonania ćwiczeń, a także zapytanie uczniów z doświadczeniem migracji o ważnych dla ich kultur pisarzy. Wprowadza to interesujący kontekst kulturowy i daje cudzoziemskim uczniom możliwość wypowiedzenia się. Następnie prowadzący rozdaje kartki z zapisem utworu. W toku rozmowy z uczniami ważne są ich ogólne odczucia związane z dziełem, warto więc zapytać

klasę: Czy podobała wam się treść i wykonanie piosenki?, Czy słuchaliście kiedykolwiek poezji śpiewanej czy to wasze pierwsze takie doświadczenie?, Czy macie jakieś refleksje po wysłuchaniu utworu? Nauczyciel podsumowuje tę część zajęć postawieniem pytania problemowego pojawiającego się również w zaprezentowanej poezji śpiewanej Grechuty: Czym jest ojczyzna? Zapisuje temat lekcji na tablicy: „»Ojczyzna, ach to Ty!« Motyw ojczyzny w wybranych tekstach kultury”.

W dążeniu do odpowiedzi na postawione pytanie pomoc mają przygotowane wcześniej przez nauczyciela ćwiczenia, które uświadomią uczniom, jak złożone jest rozumienie pojęcia *ojczyzna*. Korzystając z metody burzy mózgów, ósmoklasiści określają, czym jest *ojczyzna* dla podmiotu lirycznego. Notatki z rozważań powinny być zapisane na tablicy przez nauczyciela (rys. 1) i przepisane przez uczniów do zeszytów.

Rys. 1. Zapis możliwego wyniku burzy mózgów – próby odpowiedzi uczniów na pytanie, czym jest ojczyzna w utworze Marka Grechuty *Ojczyzna*

Po zakończonej dyskusji nauczyciel prosi jednego z uczniów o odszukanie definicji słowa *ojczyzna* w internetowym *Wielkim słowniku języka polskiego*, a następnie odczytanie jej: „kraj, który ktoś uważa za swój, bo się w nim urodził, wychował lub mieszka” (*ojczyzna* [hasło]). Nauczyciel dąży do łączenia wypowiedzianych wniosków, dopytuje uczniów, czy definicja jest zgodna z tym, co ustalili podczas analizy piosenki Marka Grechuty (poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy dla Polaka „ojczyzna” to jedynie kraj urodzenia). Podczas dyskusji warto zastanowić się nad tym, czym jest *wieź narodowa*, a także jakie są jej komponenty, które uwidaczniają się w analizowanej piosence.

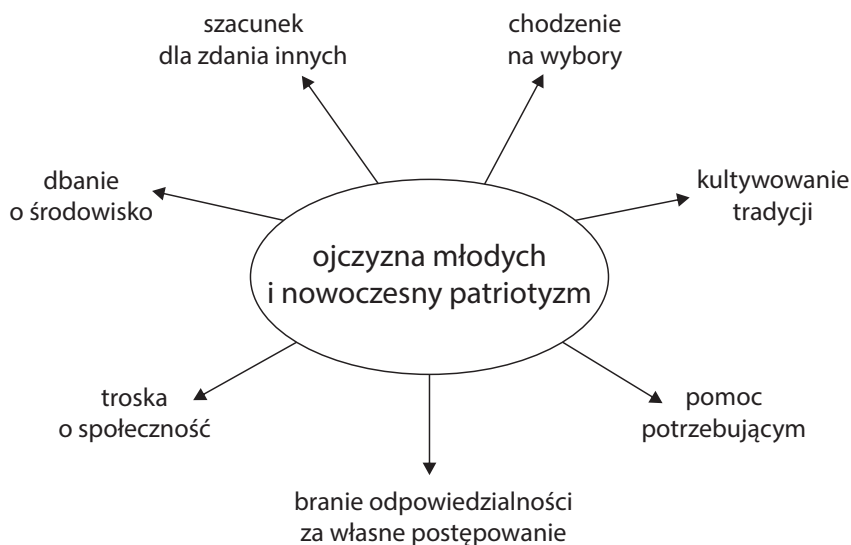
W kolejnej fazie lekcji uczniowie otrzymują nowe zadanie: odczytanie listu od Skryby, osobistego sekretarza jednego z pisarzy (zob. Aneks, załącznik 2, list 1). Ponownie w zespołach mieszanych wykonują kolejne polecenia z karty pracy. Opracowanie każdego z zagadnień przez grupę jest nagradzane przez nauczyciela elementem hasła, jego odgadnięcie doprowadzi do rozwiązania problemu Skryby. Podczas pracy w grupach pedagog wspomaga merytorycznie realizację zadań, jeśli zachodzi taka potrzeba. Ponadto wspiera rozwój kompetencji miękkich uczniów, w tym umiejętność współdziałania. Zwraca szczególną uwagę na potrzeby uczniów z doświadczeniem migracyjnym – w zespole powinna panować atmosfera otwartości i akceptacji.

Po zgromadzeniu wszystkich elementów hasła (brzmi ono: „Litwo, Ojczyzno moja!”) uczniowie przekazują je nauczycielowi, po czym wspólnie sprawdzają wykonanie ćwiczeń. Prowadzący pyta uczestników lekcji, czy na podstawie dotychczasowej analizy mogą powiedzieć, czy każdy tak samo rozumie słowo *ojczyzna*. Toczona dyskusja daje ósmoklasistom możliwość dojścia do wniosku, że ojczyznę każdy może postrzegać inaczej w zależności między innymi od własnej wrażliwości, ukształtowanej tożsamości narodowej, stopnia zaznajomienia z kulturą i historią kraju. Szczególną uwagę należy zwrócić na pojmowanie *ojczyzny* przez ucznia z doświadczeniem migracyjnym. Nauczyciel powinien zachęcić cudzoziemskiego podopiecznego do podzielenia się refleksją na temat jego kraju pochodzenia (może na przykład zadać pytanie: W polskiej kulturze ważną rolę odegrał Stańczyk. Jakie postaci wyróżniły się w historii twojego kraju?). Po podsumowaniu pracy nad uzupełnianą przez uczniów kartą warto, aby zapoznali się oni z listem, w którym zawarte są podziękowania Skryby (Aneks, załącznik 2, list 2). Proponujemy, aby nauczyciele odczytali uczniom podczas lekcji również fragment *Inwokacji z Pana Tadeusza*:

Tak nas powrócisz cudem na Ojczyzny łono.
Tymczasem przenoś moją duszę utęsknioną
Do tych pagórków leśnych, do tych łąk zielonych,
Szeroko nad błękitnym Niemnem rozciągnionych;
Do tych pól malowanych zbożem rozmaitem,
Wyzłacanych pszenicą, posrebrzanych żytem;
Gdzie bursztynowy świerzop, gryka jak śnieg biała,
Gdzie panieńskim rumieńcem dzięcielina pała,
A wszystko przepasane jakby wstęgą, miedzą
Zieloną, na nie z rzadka ciche grusze siedzą.

(Mickiewicz, 1986: 6)

Odczytanie fragmentu *Inwokacji* pomaga uczniowi dostrzec piękno ojczyzny, zyskać świadomość, jak ważna jest troska o wspólną przestrzeń i dziedzictwo narodowe. Oto przykładowe pytania, które warto zadać uczniom: Jakie emocje towarzyszą podmiotowi lirycznemu w przeczytanym przez nas fragmencie *Inwokacji*? Na co podmiot liryczny szczególnie zwraca uwagę, gdy opisuje kraj? Rozmowa skłoni zespół klasowy do refleksji nad współczesnym modelem patriotyzmu (Jak ty możesz okazać szacunek swojej ojczyźnie i zadbać o swoje najbliższe otoczenie? Czy działania ekologiczne mogą Ci w tym pomóc?). Zwieńczeniem zajęć jest udzielenie przez ósmoklasistów odpowiedzi na pytanie, czym jest ojczyzna dla współczesnego Polaka, a także dostrzeżenie możliwości wykazania się postawą patriotyczną, obywatelską w XXI wieku. Notatkę z rozważań nauczyciel zapisuje na tablicy (rys. 2), a uczniowie przepisują ją do zeszytów.

Rys. 2. Zapis możliwego wyniku burzy mózgów – poszukiwania przez ósmoklasistów odpowiedzi na pytanie, czym jest patriotyzm dla współczesnego Polaka

W fazie końcowej lekcji uczniowie podsumowują, czym jest dla nich ojczyzna. Począwszy od recepcji współczesnej poezji śpiewanej, przez zapoznanie się z twórczością pisarzy różnych epok, a skończywszy na werbalizacji osobistych uczuć wobec kraju urodzenia, ósmoklasista kształtuje i artykułuje swoje poglądy, dostrzegając przy tym odmienność Polski na tle innych krajów. Uczeń z doświadczeniem migracyjnym ma możliwość zapoznania się z polską kulturą oraz jej kluczowymi przedstawicielami, a także podzielenia się z klasą własnymi doświadczeniami i informacjami o kulturze swojego kraju.

5.

Przed dydaktykami stoi ogromne wyzwanie – nauczanie młodych ludzi w zróżnicowanych zespołach klasowych, szczególnie w obecnej sytuacji, gdy po 24 lutego 2022 roku do polskich szkół masowo zaczęli napływać migranci zza naszej wschodniej granicy. W wielokulturowej klasie widzimy potrzebę łączenia zagadnień edukacji polonistycznej i glottodydaktyki, wynikającą z konieczności zarówno realizacji podstawy programowej, jak i wyrównywania poziomu językowego uczniów. Istotną kwestią w pracy z zespołem klasowym jest także odpowiednie podejście do integracji i aranżowanie sprzyjających sytuacji rówieśniczych. Mamy nadzieję, że zaproponowany przez nas scenariusz zajęć okaże się pomocny i pozwoli na realizację wskazanych postulatów, a także będzie odpowiednim bodźcem do poznania polskiej kultury, zachętą do wartościowej dyskusji.

Aneks

Temat: „Ojczyzna, ach to ty!”
Motyw ojczyzny w wybranych tekstach kultury
Materiały do pracy na lekcji

Załącznik 1

Karta pracy ucznia

1. Wysłuchaj piosenki *Ojczyzna* Marka Grechuty. Podaj kolejność wystąpienia w utworze wymienionych poniżej określeń. Wpisz odpowiednie numery w puste pola¹⁰.

<p>poematy Słowackiego</p> <input data-bbox="332 1026 370 1070" type="checkbox"/>	<p>wiersze Mickiewicza</p> <input data-bbox="564 1026 602 1070" type="checkbox"/>	<p>Wawel</p> <input data-bbox="791 1026 829 1070" type="checkbox"/>	<p>bajki Krasickiego</p> <input data-bbox="1025 1026 1063 1070" type="checkbox"/>
<p>powieści Sienkiewicza</p> <input data-bbox="332 1354 370 1397" type="checkbox"/>	<p>wzrok Stańczyka</p> <input data-bbox="564 1354 602 1397" type="checkbox"/>	<p>mowa Skargi</p> <input data-bbox="791 1354 829 1397" type="checkbox"/>	<p>Kraków</p> <input data-bbox="1025 1354 1063 1397" type="checkbox"/>

¹⁰ Źródła ilustracji (w kolejności ich umieszczenia na karcie): Barwicki, 1917; Krzesz-Męcina, [1895–1949]; Gąsiorowski, 1855; Krzyżanowski, 1864; Mieczkowski, 1900; Rzewuski, [1864–1874]; Matejko, 1864; *Kraków. Rynek. Sukiennice = boulevard universale* [pocztówka].

2. Ponownie wysłuchaj piosenki, a następnie uzupełnij w poniższym tekście braku-
jące słowa.

Marek Grechuta: Ojczyzna

Gdy pytasz mnie, czym¹ jest – odpowiem:
Czyś chociaż raz chodził po rynku w Krakowie?
Czyś widział², komnaty, krużganki*?
Miejsca, gdzie przeszłość dodaje Ci sił?
Z tej historii wielkiej, dumnej,
Z władzy mocnej i rozumnej,
Czerpiesz dzisiaj wiarę w kraju dobry los.
Króla dzwon*, co kraj przenika
Mowa³, wzrok Stańczyka
Przeszłość wielka, wzniosła – to Ojczyzna twa, to Ojczyzna twa.

Jest jeszcze coś, co ten kraj różni od innych,
W uszach ci brzmi od najmłodszych lat dziecinnych,
Wypełnia place, ulice i⁴
Znajomy zgiełk*, twoja mowa co łśni.
Pięknem wierszy Mickiewicza,
Powieściami⁵,
Z tej mowy jak ze źródła czerpiesz siłę swą.
Mądre bajki Krasickiego,
.....⁶ Słowackiego,
Przeżyć twych bogactwo – to Ojczyzna twa, to Ojczyzna twa.

I dzisiaj ty żyjesz w kraju tak bogatym
Historią swą, mową, sztuką, te trzy kwiaty
Trzymasz w swych rękach, jak schedę* pokoleń.
Muszą wciąż kwitnąć, by kraj dalej trwał.
Bez historii, mowy, sztuki,
Bez mądrości, tej z nauki
Naród się zamieni w bezimienny kraj.
Dziś Ojczyzna jest w potrzebie,
Czeka ciebie, wierzy w ciebie,
.....⁷ lat historii patrzy w serce twe.
Masz obronić, co najlepsze
By służyło Polsce jeszcze,
Liczy na twą pomoc dziś⁸ twa, dziś Ojczyzna twa.

Niezbędnik eksploratora (mały słownik do tekstu):

krużganki – długi ganek wzdłuż zewnętrznej ściany budynku, zwykle od strony dziedzińca

Kraków, Sukiennice

Źródło: *Kraków. Rynek. Sukiennice = boulevard universale* [pocztówka]

zgiełk – coś bardzo głośnego, mieszanina wielu rozmów i różnych głośnych dźwięków, szum

scheda – to, co mamy (dziedziczymy) po przodkach, spadek

króla dzwon, Królewski Dzwon Zygmunta – nazwa od imienia króla Zygmunta I Starego, który ufundował dzwon w Katedrze Wawelskiej

Kraków, Katedra Wawelska, Królewski Dzwon Zygmunta

Źródło: *Dzwon „Zygmunta” na wieży Katedralnej* [pocztówka], 1912

Listy Skryby do uczniów, polecenia Stańczyka Karta pracy ucznia

List 1

Drodzy Młodzi Tropiciele!

Na początku chciałbym się przedstawić. Jestem skrybą polskiego poety – Adama Mickiewicza. Wiele razem podróżowaliśmy od Krymu po Akerman... Ale nie o tym chciałem tutaj pisać! Przybyłem do Was z Wilna z ważnym zadaniem. Adam Mickiewicz napisał kiedyś tekst i dał mi go, a ja zamknąłem go w skrzyni, aby żaden chuligan go nie ukradł, ale – niestety – nie pamiętam hasła, które pozwala na jej otwarcie... Mam nadzieję, że mi pomożecie. Kiedy jechałem do Was, oglądałem piękne pejzaże. Tęskniłem do *tych pól malowanych zbożem rozmaitem, / Wyzłacanych pszenicą, posrebrzanych żytem*. Ach, Ojczyzna... jest ona bardzo ważna, tak samo dla mnie, jak i dla Mickiewicza, i to właśnie Ona była inspiracją przy tworzeniu hasła.

Oto zadania, które zostawił mój przyjaciel Stańczyk. One pomogą w rozwiązaniu zagadki. Muszę jechać do Paryża, żeby spisać wykład, który Adam Mickiewicz będzie wygłaszał w Collège de France. Jak widzicie, nie mam dużo czasu. Będę bardzo wdzięczny, jeśli razem ze Stańczykiem odgadniecie fragmenty hasła i złożycie je w całość!

Pozdrawiam Was serdecznie
Skryba

Witajcie!

Nazywam się Stańczyk. Miło mi Was poznać!

Spotykamy się w trudnym momencie, ale jak to powiedział Mikołaj Kopernik: „Nie ma obowiązków większych nad obowiązek względem ojczyzny”. Zgubiony tekst jest ważny w historii polskiej literatury.

Na pewno zastanawiacie się, dlaczego to mnie poprosił Skryba o pomoc. Jestem błaznem (klaunem), występowałem na dworach polskich królów: Jana Olbrachta,

Aleksandra Jagiellończyka, Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. Długo patrzyłem, jak rządzono naszą ojczyznę. Polski malarz Jan Matejko przedstawił mnie jako jedyną na obrazie osobę, która jest smutna i myśli o sytuacji w kraju. Od tego czasu jestem symbolem troski o ojczyznę.

Jeśli rozwiążecie poprawnie kilka zadań, otrzymacie hasło. Dzięki niemu dowiedziecie się, jaki ważny tekst zgubił Skryba.

Jan Matejko: *Staćzyk* (reprodukcja obrazu).

Źródło: Rzewuski, [1864–1874]

Zadanie 1

Na początek przygotowałem opis obrazu. Uzupełnijcie tekst wyrażeniami podanymi w ramce.

patriota | przymknięte | ~~Kazanie Skargi~~ | Podoba mi się kolorystyka obrazu.
Dzięki malarzowi mogę poznać rzeczywistość tamtej epoki | uniesione | prawej

Opis obrazu Jana Matejki pt. *Kazanie Skargi*

Obraz Jana Matejki pt. *Kazanie Skargi*⁰ został ukończony przez tego znanego polskiego malarza w 1864 roku. Dzieło wykonane w technice olejnej przedstawia scenę, do której nawiązuje jego tytuł. Odbiorca może rozpoznać na obrazie postaci historyczne, między innymi Piotra Skargę i króla Zygmunta III Wazę. Dzięki temu, że obraz odpowiednio zabezpieczono w czasie II wojny światowej, można go dziś zobaczyć w Zamku Królewskim w Warszawie.

Dzieło przedstawia tytułową scenę, tzn. kazanie Piotra Skargi, rozgrywającą się w katedrze krakowskiej. Na obrazie znajduje się wiele rzeczywistych sławnych i cenio-

nych przez Kościół postaci. Po¹ stronie możemy zobaczyć Piotra Skargę, żywo przemawiającego do tłumu, o czym świadczy mimika kaznodziei i² ręce. Stoi wyżej niż reszta osób. Ludzie słuchają go z różnym poziomem zainteresowania. Niektórzy z nich mają³ oczy, są zmęczeni przemową duchownego, inni z uwagą skupiają się na jego słowach. Piotr Skarga należał do zakonu jezuitów. Został zapamiętany jako polski⁴, któremu zależało na dobru ojczyzny. Znany był również ze swojej twórczości pisarskiej. Do najbardziej cenionych utworów księdza należą *Żywyoty świętych* i *Kazania sejmowe*. Na obrazie naprzeciwko Piotra Skargi siedzi król Zygmunt III Waza.
.....⁵ *Kazanie Skargi* to dzieło, które udowadnia, że Jan Matejko był wybitnym malarzem.

Jan Matejko: *Kazanie Skargi* (reprodukcja obrazu).
Źródło: Matejko, [1927–1936]

Element hasła:

Zadanie 2

Marek Grechuta w wysłuchanej przez Was piosence wymienia nazwiska ważnych dla kultury polskiej pisarzy. W wykresłance znajdźcie tytuły utworów literackich wypisanych poniżej. Jeżeli znacie inne tytuły dzieł tych twórców, dopiszcie je w wykropkowanym miejscu.

- wiersze Mickiewicza: *Świtezianka*
- powieści Sienkiewicza: *Quo vadis*
- bajki Krasickiego: *Filozof*
- utwory Słowackiego: *Balladyna*

U	T	J	B	A	L	L	A	D	Y	N	A	Y	E
F	G	N	H	B	C	X	W	N	O	E	W	G	G
F	R	R	F	D	W	E	Y	R	D	G	W	H	L
I	E	R	T	Y	U	I	E	W	Q	I	H	J	K
L	V	F	Ś	W	I	T	E	Z	I	A	N	K	A
O	A	E	O	J	S	D	F	L	K	N	K	P	O
Z	Q	W	D	H	K	R	W	U	I	B	D	W	I
O	U	U	I	G	D	E	W	D	Y	V	T	H	K
F	I	Q	U	O		V	A	D	I	S	N	O	J

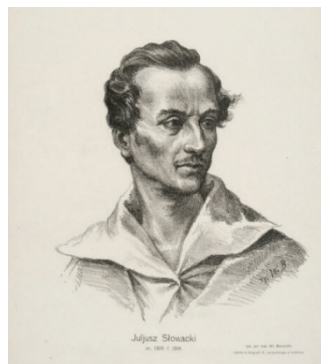
Element hasła:

Zadanie 3

Juliusz Słowacki – 3 godziny temu

Witajcie! Nazywam się Juliusz Słowacki, obok Adama Mickiewicza oraz Zygmunta Krasińskiego zaliczam się do grona najważniejszych poetów narodowych (czyli wieszczów). Ostatnio moje wiersze są czytane z coraz to mniejszym zainteresowaniem (co bardzo mnie smuci), więc postanowiłem, że pokażę Wam, moi mili, jak powinno się tworzyć poezję!

#poezyje #Juliusz #Wieszcz

Portret Juliusza Słowackiego.
Źródło: Barwicki, 1917

Juliusz Słowacki – 2 godziny temu

To znowu ja – Juliusz. Poniżej zamieszczam fragment wiersza pt. *Testament mój*. Wydaje mi się, że jest on trudny do zrozumienia w dzisiejszych czasach, dlatego potrzebuję Waszej pomocy. Czy możecie podać w komentarzu definicje podkreślonych w tekście słów? W tym celu skorzystajcie z *Wielkiego słownika języka polskiego*. Jak można rozumieć użytą przeze mnie metaforę okrętu? (Wyróżniłem ten fragment pogrubieniem).

Imię moje tak przeszło, jako błyskawica,
I będzie, jak dźwięk pusty, trwać przez pokolenia.

Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekażcie,
Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
A póki okręt walczył, siedziałem na maszcie,
A gdy tonął, z okrętem poszedłem pod wodę...
Ale kiedyś, o smętnych losach zadumany
Mojej biednej ojczyzny, pozna, kto szlachetny,
Że płaszcz na moim duchu był nie wyżebrany,
Lecz świetnościami moich dawnych przodków świetny.
(Słowacki, 1983: 44–45)

#poezyje #ojczyzna #okręt #Juliusz

Komentarz:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Juliusz Słowacki – 1 godzinę temu

Przeczytajcie ponownie wybrany przeze mnie fragment wiersza. Czy zgadzacie się ze zdaniem, że postawę podmiotu lirycznego można uznać za patriotyczną? Napiszcie na ten temat 3–4 zdania, chętnie przeczytam wszystkie odpowiedzi.

A póki okręt walczył, siedziałem na maszcie,
A gdy tonął, z okrętem poszedłem pod wodę...

Komentarz:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Element hasła:

Zadanie 4

Trzy kolejne elementy hasła z zadań 1, 2 i 3 zapiszcie razem. Właśnie to hasło otworzy skrzynię.

ODGADNIĘTE HASŁO:

Brawo, Tropiciele!

Udało Wam się odnaleźć wszystkie części hasła. Bardzo się cieszę. Czasem mnie samego dziwi mój brak organizacji i moje zapominalstwo... Ale nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło – dowiedziałem się, że warto prosić o pomoc. Dzięki Wam udało się odgadnąć hasło i otworzyć skrzynię, nie czekają mnie więc żadne nieprzyjemności. Wspomnę o Was Mickiewiczowi, na pewno będzie rad z tego, że w kraju rośnie tak światłe (mądre) młode pokolenie!

Przesyłam pozdrowienia
Skryba

Marek Grechuta: *Ojczyzna*

Gdy pytasz mnie, czym Ojczyzna jest – odpowiem:
Czyś chociaż raz chodził po rynku w Krakowie?
Czyś widział Wawel, komnaty, krużganki?
Miejsca, gdzie przeszłość dodaje Ci sił?
Z tej historii wielkiej, dumnej,
Z władzy mocnej i rozumnej,
Czerpiesz dzisiaj wiarę w kraju dobry los.
Króla dzwon, co kraj przenika
Mowa Skargi, wzrok Stańczyka
Przeszłość wielka, wzniosła – to Ojczyzna twa, to Ojczyzna twa.

Jest jeszcze coś, co ten kraj różni od innych,
W uszach ci brzmi od najmłodszych lat dziecinnych,
Wypełnia place, ulice i domy
Znajomy zgiełk, twoja mowa co lśni
Pięknem wierszy Mickiewicza,
Powieściami Sienkiewicza,
Z tej mowy, jak ze źródła czerpiesz siłę swą.
Mądre bajki Krasickiego,
Poematy Słowackiego,
Przeżył twych bogactwo – to Ojczyzna twa, to Ojczyzna twa.

I dzisiaj ty żyjesz w kraju tak bogatym
Historią swą, mową, sztuką, te trzy kwiaty
Trzymasz w swych rękach, jak schedę pokoleń.
Muszą wciąż kwitnąć, by kraj dalej trwał.
Bez historii, mowy, sztuki,
Bez mądrości, tej z nauki
Naród się zamieni w bezimienny kraj.
Dziś Ojczyzna jest w potrzebie,
Czeka ciebie, wierzy w ciebie,
Tysiąc lat historii patrzy w serce twe.
Masz obronić, co najlepsze
By służyło Polsce jeszcze,
Liczy na twą pomoc dziś Ojczyzna twa, dziś Ojczyzna twa.

(Grechuta, [2023]: 34)

Bibliografia

- Adalberg S., oprac., 1889–1894, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowiowych polskich*, Drukarnia Emila Skiwskiego, Warszawa.
- Bartmiński J., 1993, *Polskie rozumienie ojczyzny i jego warianty*, w: *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich*, red. J. Bartmiński, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin, s. 23–48.
- Barwicki W., 1917, *Juliusz Słowacki* [litografia], w: *Gwiazdy myśli polskiej: 36 portretów rysowanych przez Wł. Barwickiego*, z. 2, nakład i własność Litografii A. Jarzyńskiego, Lublin, <https://polona.pl/item-view/2ab458e3-95f0-4f53-b6c5-e9896f4742a8?page=2> [dostęp: 28.12.2022].
- Błażejewska M., 2020, *Sposoby wykorzystania piosenki w nauczaniu języka polskiego jako obcego/drugiego*, w: *Ludyczność w (glotto)dydaktyce*, red. M. Biernacka, P. Kaźmierczak, A. Banach, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 211–221.
- Bralczyk J., 2015, *500 zdań polskich*, Wydawnictwo Agora, Warszawa.
- Burkhardt H., 2008, *Kulturemy i ich miejsce w teorii przekładu*, „Język a Kultura”, T. 20, s. 197–209, pobrano z: <https://wuwr.pl/jk/article/view/664/641> [28.07.2023].
- Burkhardt H., Łaziński M., Nagórko A., 2004, *Dystynktywny słownik synonimów*, Universitas, Kraków.
- Chrostowska S., 2015, *Piosenka na lekcji języka polskiego dla dzieci cudzoziemskich*, „Kwartalnik Polonicum”, nr 20, s. 18–21.
- Chrzanowska I., Jachimczak B., 2018, *Uczeń z doświadczeniem migracji w edukacji. Diagnoza potrzeb i obszary wsparcia w ramach edukacji włączającej – uczeń cudzoziemski*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, nr 21, s. 87–102, <https://doi.org/10.14746/ikps.2018.21.05>.
- Cudak R., Hajduk-Gawron W., Madeja A., 2022, *Poezję umieliśmy kiedyś na wrywki?*, w: *Na wrywki. 100 cytatów w polskiej poezji, które powinien znać także cudzoziemiec*, red. R. Cudak, W. Hajduk-Gawron, A. Madeja, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 8–12.
- Dzwon „Zygmunta” na wieży Katedralnej [pocztówka], 1912, Wydawnictwo Zarządu głównego Towarzystwa Szkoły Ludowej, Kraków, <https://polona.pl/item-view/dabccf22-931d-402e-b7c2-cc9cc6b6a9f6?page=0> [dostęp: 28.12.2022].
- Firkowska-Mankiewicz A., 2012, *Edukacja włączająca zadaniem na dziś dla polskiej szkoły*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.
- Fleischer M., 1998, *System polskich symboli kolektywnych. Wyniki badań empirycznych*, „Język a Kultura”, T. 12, *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 308–335.

- Gąsiorowski B., 1855, [Widok kościoła katedralnego na Wawelu od północy (stan z roku 1809)] [rys.], Kraków, <https://polona.pl/item-view/bc687ce0-709c-4901-938a-4a7b538405d8?page=0> [dostęp: 21.01.2023].
- Grechuta M., 1994, *Ojczyzna*, w: Tenże, *Dziesięć ważnych słów*, Pomaton EMI, CD.
- Grechuta M., [2023], *Ojczyzna*, w: *Śpiewnik 66.*, Biblioteka Piosenki, pobrano z: https://bibliotekapiosenki.pl/strona/pliki/pdf/lekcja_spiewania_66.pdf [19.01.2023], s. 34.
- Kapuściński R., 2006, *Ten Inny*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Kłoskowska A., 2005, *Kultury narodowe u korzeni*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- krakowskim targiem* [hasło], *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/5659/krakowskim-targiem> [dostęp: 26.03.2023].
- Kraków. Rynek. Sukiennice = boulevard universale* [pocztówka], „Akropol”, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, Kraków, <https://polona.pl/item-view/3902fda8-7c55-4a08-8d25-9e351f554169?page=0> [dostęp: 21.01.2023].
- Kraszewski J.I., 1890, *Stańczyk. Biografia*, w: Tenże, *Nowele, obrazki i fantazyje*, układ i wstęp P. Chmielowski, Lewental, Warszawa, s. 177–182.
- Kroeber A.L., Kluckhohn C., 1952, *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*, Peabody Museum Press, Cambridge, Massachusetts.
- Krzysz-Męcina, [1895–1949], *Adam Mickiewicz* [portret], Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, Kraków, <https://polona.pl/item-view/b32dfcba-5a31-4bb8-8e05-3722a6e10508?page=0> [dostęp: 21.02.2023].
- Krzyżanowski K., 1864, *Ignacy Krasicki* [portret], „Tygodnik Ilustrowany”, nr 249, s. 241, <https://polona.pl/item-view/5b544ced-2b2a-4e4a-907c-d03df9fefcfb?page=0> [dostęp: 21.01.2023].
- Lanckorońska K., 2001, *Wspomnienia wojenne. 22 IX 1939–5 IV 1945*, wyd. 3., Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Lipińska E., 2006, *Czynniki wpływające na proces uczenia się*, w: *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków, s. 57–77.
- Litwo, ojczyzna moja...*, 1998, Film Polski.pl. Internetowa Baza Filmu Polskiego, <https://www.film Polski.pl/fp/index.php?film=429919> [dostęp: 19.01.2023].
- Maciołek M., Kalisz A., 2018, „*Piosenka jest dobra na wszystko*”, czyli o wykorzystaniu utworów słowno-muzycznych na zajęciach z języka polskiego jako obcego, w: *Polonistyka w XXI wieku między lokalnym a globalnym praca zbiorowa z okazji 190-lecia filologii polskiej na Uniwersytecie Lwowskim*, INKOS, Kijów, s. 233–247.
- Markiewicz H., Romanowski A., 2005, *Skrzydlate słowa. Wielki słownik cytatów polskich i obcych*, wyd. nowe, popr. i znacznie rozsz., Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Matejko J., 1864, *X. Piotr Skarga* [pocztówka], „Akropol”, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, Kraków, <https://polona.pl/item-view/52400a96-a8d3-4bf8-a22f-0a92be65fc7a?page=0> [dostęp: 21.01.2023].

- Matejko J., [1927–1936], *Kazanie X. Skargi* [pocztówka], „Akropol”, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, Kraków, <https://polona.pl/item-view/f517c521-67b1-4a2a-8992-75de33c8c09b?page=0> [dostęp: 19.01.2023].
- Mickiewicz A., 1986, *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Mieczkowski J., 1900, [portret Henryka Sienkiewicza], [fot.], <https://polona.pl/item-view/a83442e3-507c-4792-86e5-a74bc9183b4a?page=0> [dostęp: 21.01.2023].
- Miodunka W. i in., red., 2018, *Nauczanie i promocja języka polskiego w świecie. Diagnoza – stan – perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Nagórko A., 1994, *Z problemów etnolingwistyki – jak porównywać języki i kultury?*, „Poradnik Językowy”, nr 4, s. 4–14.
- ojczyzna [hasło], *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/9054/ojczyzna/4179182/kraj> [dostęp: 21.01.2023].
- Oksaar E., 1988, *Kulturrentheorie. Ein Beitrag zur Sprachverwendungsforschung*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen.
- Piechocki R., 2022, *Muzyka, pieśni i piosenki w procesie nauczania i uczenia się języka polskiego jako drugiego w szkole podstawowej*, „Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny”, T. 21, s. 109–128, <https://doi.org/10.18276/sj.2022.21-08>.
- Pisarek W., 2002, *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*, Universitas, Kraków.
- Rabiej A., 2017, *Edukacja włączająca wobec różnorodności językowej i kulturowej uczniów, w: Każdy uczeń jest ważny. Indywidualizacja na lekcji języka polskiego*, red. A. Janus-Sitarz, Universitas, Kraków, s. 217–238.
- Rak M., 2015, *Co to jest kulturem?*, „LingVaria”, nr 2 (20), s. 305–316, <https://doi.org/10.12797/LV.10.2015.20.23>.
- Róg M., Róg D., 2017, *Literatura dziecięca jako element kształtowania poczucia tożsamości narodowej i bezpieczeństwa kulturowego*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy”, T. 17, s. 358–381.
- Rzewuski W., [1864–1874], [Obraz Jana Matejki zatytułowany *Stańczyk*] [fot.], <https://polona.pl/item-view/1dced416-6730-4431-b021-d7fec46ce439?page=0> [dostęp: 21.01.2023].
- Seretny A., 2021, *Polszczyzna w szkole, czyli język jako narzędzie poznania*, w: *Dydaktyka języka polskiego jako nierodzimego. Konteksty – dylematy – trendy*, red. A. Seretny, E. Lipińska, Universitas, Kraków, s. 113–140.
- Sienkiewicz H., 1974, *Pan Wołodyjowski*, Wolne Lektury, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/pan-wołodyjowski.html> [dostęp: 28.08.2023].
- Słowacki J., 1983, *Testament mój*, w: *Tenże, Dzieła wybrane*, T. 1, *Liryki i powieści poetyckie*, red. J. Krzyżanowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 44–45.
- Szafranec K., 2014, *Kultura polska w przekładzie. Problemy ekwiwalencji*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 21, s. 343–401,

- pobrano z: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_8793/c/35Szafraniec.pdf [28.07.2023].
- Szymańska M., Pamuła-Behrens M., 2021, *Metoda JES-PL jako wsparcie w rozwijaniu języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, w: *Lekcja POLSKI(ego). Praktyki edukacyjne wobec niepokoju XXI wieku*, red. A. Gis i in., T. 2, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 279–294.
- Taboń S., 2011, *Nazwy miejscowości, nazwiska i imiona polskie w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, nr 3, s. 81–98.
- Tylor E., 1896, *Cywilizacja pierwotna*, przekł. Z.A. Kowerska, ze wstępem i dodatkami, dotyczącymi rzeczy słowiańskich, a zwłaszcza polskich oraz życiorysem autora przez Jana Karłowicza, Wydawnictwo „Głosu”, Warszawa.
- Wegner T., 2021, *Muzyka w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Polska playlista w praktyce glottodydaktycznej*, w: *Bezdroża glottodydaktyki polonistycznej. Studia, rozprawy i szkice*, red. G. Leszczyński, A. Zieniewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 263–278.
- Wierzbicka A., 2007, *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Zarzycka G., 2008, *Opis pedagogiki zorientowanej na rozwój kompetencji i wrażliwości interkulturowej*, w: *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, red. W. Miodunka, A. Seretny, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 63–77.
- Zarzycka G., 2019, *Kulturemy polskie – punkt widzenia, techniki ich wydobywania i negocjowania. Stosowanie perspektywy etnolingwistycznej w glottodydaktyce polonistycznej*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 26, s. 425–441, <https://doi.org/10.18778/0860-6587.26.29>.

Katarzyna Gryncewicz – studentka trzeciego roku studiów licencjackich na kierunku filologia polska na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Uczestniczka zajęć projektowych (*Glottodydaktyka polonistyczna – uczeń z doświadczeniem migracji na lekcji języka polskiego* realizowanych na UŚ w ramach konkursu *Współmyślenie w humanistyce*. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół dydaktyki i glottodydaktyki polonistycznej, a także możliwości indywidualizacji procesu nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Katarzyna Gryncewicz – student of the third year of BA studies in Polish philology at the University of Silesia in Katowice. Participant of project classes (*Glottodydaktyka polonistyczna – uczeń z doświadczeniem migracji na lekcji języka polskiego* [(Glottodydidactics of Polish studies – students with the experience of migration in Polish language lessons] carried

out at the University of Silesia as part of the contest called *Współmyślenie w humanistyce* [Thinking Together in the Humanities]. Her scholarly interests focus on didactics and glotto-didactics of Polish, as well as the possibility of individualizing the teaching process for students with special educational needs.

Paulina Pawlik – studentka trzeciego roku studiów licencjackich na kierunku filologia polska na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Uczestniczka zajęć projektowych (*Glottodydaktyka polonistyczna – uczeń z doświadczeniem migracji na lekcji języka polskiego*) realizowanych na UŚ w ramach konkursu *Współmyślenie w humanistyce*. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół zagadnień związanych z glottodydaktyką polonistyczną oraz edukacją włączającą.

Paulina Pawlik – student of the third year of BA studies in Polish philology at the University of Silesia in Katowice. Participant of project classes (*Glottodydaktyka polonistyczna – uczeń z doświadczeniem migracji na lekcji języka polskiego*) [(Glott)didactics of Polish studies – students with the experience of migration in Polish language lessons] carried out at the University of Silesia as part of the contest called *Współmyślenie w humanistyce* [Thinking Together in the Humanities]. Her scholarly interests focus on issues related to Polish glotto-didactics and inclusive education.